

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.39>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ НОРМИ ТА СТАНДАРТИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО БРОНЕЗАХИСТУ

Воронятніков О.О.,
доктор юридичних наук,
професор кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
ORCID: 0000-0002-3761-698X
email: voronyatnikov@gmail.com

Воронятніков О.О. Адміністративно-правові норми та стандарти використання засобів індивідуального бронезахисту.

У статті автором розглядаються питання адміністративно-правових норм та стандартів використання засобів індивідуального бронезахисту. Досліджується історія становлення та розвитку засобів балістичного захисту таких як бронезилети та шоломи. Бронезилет забезпечує захист торсу, плечей, шиї і паху людини від куль та осколків. Бронешолом забезпечує захист голови при падіннях, ударах, від впливу вибухової хвилі, дрібних осколків, пістолетних куль і куль легкої стрілецької зброї. Крім того, до засобів індивідуального захисту відносять також протикульові щити, протиударні щити, комплекти для захисту рук і ніг, балістичні (тактичні) окуляри, що мають балістичні стандарти безпеки. Встановлено, що сьогодні існує багато типів жилетів з різними характеристиками, які впливають на експлуатацію: розмір; тип; призначення, матеріал. Головним показником є клас захисту – саме він визначає, від яких загроз здатен захистити бронезилет. Клас визначається захисними властивостями проти різних боєприпасів стрілецької зброї.

Аналізуються національні та міжнародні стандарти засобів індивідуального захисту. Українські національні стандарти на засоби індивідуального бронезахисту співставні з міжнародними (модифікуються відповідно до стандартів США, Німеччини та Великої Британії). Згідно з чинним українським стандартом ДСТУ 8782:2018 за конструктивним виконанням бронезилети поділяють на три типи: тип А – м'які (гнучкі); тип Б – напівжорсткі і тип В – жорсткі бронезилети із захисною структурою на основі різних захисних елементів, а також мають 6 класів захисту.

В процесі дослідження вивчено адміністративно-правові норми використання засобів індивідуального бронезахисту Національною поліцією України, Національною гвардією України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Адміністрацією Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України. Зроблено висновки, що адміністративно-правові норми використання таких засобів встановлюються нормативними документами органів, які наділені відповідними повноваженнями та переважно входять до складу сектору безпеки і оборони України.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правове забезпечення, адміністративно-правові норми, публічне управління та адміністрування, засоби індивідуального захисту, засоби індивідуального бронезахисту, стандарти.

Voroniatnikov O. Administrative and legal regulations and standards for the use of individual armor protection.

The article examines the issues of administrative and legal norms and standards for the use of personal body armor. The study explores the history of the development and evolution of ballistic protection equipment such as bulletproof vests and helmets. Body armor protects a person's torso, shoulders, neck and groin from bullets and shrapnel. The helmet protects the head from falls, blows, blast waves, small shrapnel, pistol bullets, and small arms bullets. In addition, personal protective equipment includes bulletproof shields, impact shields, arm and leg protection kits, ballistic (tactical)

glasses with ballistic safety standards. It has been established that today there are many types of vests with different characteristics that affect their usage, such as size, type, purpose, and material. The main indicator is the protection class, which determines the threats the vest can protect against. The class is defined by protective properties against various small arms ammunition.

National and international standards for personal protective equipment are analyzed. Ukrainian national standards for personal body armor are comparable to international standards (modified according to the standards of the United States, Germany, and the United Kingdom). According to the current Ukrainian standard DSTU 8782:2018, body armor is classified into three types by structural design: Type A – soft (flexible); Type B – semi-rigid; and Type C – rigid body armor with protective structures based on various protective elements, and there are six protection classes.

The study examines the administrative and legal norms for the use of personal body armor by the National Police of Ukraine, the National Guard of Ukraine, the State Emergency Service of Ukraine, the State Service of Special Communications and Information Protection of Ukraine, and the Military Law Enforcement Service in the Armed Forces of Ukraine. It concludes that administrative and legal norms for the use of such equipment are established by regulatory documents of the agencies vested with the relevant powers, which primarily belong to Ukraine's security and defense sector.

Key words: administrative and legal regulation, administrative and legal support, administrative and legal norms, public management and administration, personal protective equipment, individual armor protection, standards.

Постановка проблеми. Триваюча збройна агресія росії проти України, масовані артилерійські та авіаційні ракетні обстріли, активне використання ворогом різноманітних засобів ураження, необхідність збереження життя та здоров'я військовослужбовців, поліцейських, рятувальників, лікарів та багатьох інших категорій громадян нашої держави, всі ці і багато інших факторів роблять вкрай важливим використання засобів індивідуального бронезахисту. Стрімкий розвиток технологій, удосконалення засобів ураження, вогнепальної зброї та боєприпасів, зумовлює еволюцію і різних елементів індивідуального бронезахисту. Використовуючи затверджені стандарти і специфікації, національні та іноземні виробники виготовляють різні засоби екіпірування, що застосовуються в будь-яких ситуаціях та захищають від куль, уламків, холодної зброї тощо.

Ураховуючи широке коло суб'єктів використання засобів індивідуального бронезахисту та різноманітність їх видів, типів, класів, виникла необхідність дослідження адміністративно-правових норм та стандартів їх використання.

Таким чином, аналіз зазначених питань дослідження є актуальною задачею, оскільки охоплює важливі аспекти функціонування державних органів в умовах сучасних викликів безпеки та сприяє розвитку теоретичних і практичних засад публічного управління.

Метою статті є дослідження адміністративно-правових норм використання засобів індивідуального захисту, а також особливостей національних та міжнародних стандартів і специфікацій, що регламентують вимоги до таких засобів.

Стан опрацювання проблематики. Окремі аспекти адміністративно-правового забезпечення використання засобів індивідуального захисту, а також питання відмінності національних та міжнародних стандартів і специфікацій, що регламентують вимоги використання таких засобів в своїх роботах досліджували: О. Алексеєнко, С. Боброва, З. Болоташвілі, Л. Галавська, Т. Вайда, О. Кузнєцов, В. Мелькін, В. Сахно, А. Стрельченко, О. Стрельченко, Ю. Тимченко, Т. Шатило та інші.

Виклад основного матеріалу. При виконанні бойових завдань у сучасних умовах обов'язковим елементом екіпірування бійця, що забезпечує його захист від уражень осколками снарядів, мін, гранат, а також від впливу холодної та вогнепальної зброї, є засоби індивідуального броньованого захисту (далі – ЗІБЗ), до яких переважно належать бронезилет та бронекаска. Історія створення та розвитку ЗІБЗ сягає не одну сотню років, однак доцільно розглянути період «сучасного» бронезахисту.

До Першої світової війни європейські військові підійшли майже без особистого бронезахисту. До 1915 року усім воюючим державам стало очевидно, що необхідно якось захистити голову солдата, бо саме вона стає мішенню для куль та шрапнелі, оскільки переважно велася окопна війна. Першими розробили каску французи. Кількість поранень в голову одразу впала в чотири рази. Вражаючі результати отримали й британці, коли теж ввели каски Mk.I – відсоток поранень голо-

ви серед усіх поранених впав з 25% до 3%. Довше за інших розробляли свій шолом німці. Вони проводили випробування майже до 1916 року, коли почали виробляти для армії каску M1916, або Stahlhelm. Конструкція виявилася настільки вдалою, що німецька армія використовувала модифікації Stahlhelm до 1945 року.

Коли каски повернулися, країни-учасниці Першої світової замислилися і над тим, щоб повернути нагрудну броню. Але в жодній з країн масово її не застосовували. В Британії трохи передбачили принцип сучасних плітоносок – легкий жилет Chemico Body Shield складався з чохла, який одягався на груди, та чотирьох бронепластин, які вставлялися в його кишені. Але якість пластин була такою, що жилет захищав лише від невеликих осколків чи удару штиком, а от кулі його пробивали. Далі всіх пішли німці, які розробили важку 10-кілограмову броню Sappenpanzer, яка не лише захищала від осколків, але й зупиняла кулю з рушниць на відстані не ближче 500 м, а ще захищала пах. Але й тоді бронезжилети не носили масово – вони все ще були або занадто важкі, або захищали лише у специфічних ситуаціях. До розробки якісно нових бронезжилетів підштовхнула Корейська війна 1950-1953 років, в якій узяли участь і СРСР, і США. До цього часу американські розробки жилетів з нейлонової тканини часів Другої світової вийшли на новий рівень. У 1951 році жилети з 12 шарів нейлонової тканини у вініловому чохла почав використовувати Корпус морської піхоти США. Виявилося, що вони на 70% знизили кількість поранень у груди та живіт. З 1955 року і під час війни у В'єтнамі американські морпіхи використовували міцнішу модифікацію цього жилета. Але на початку 1970-х почалася нова революція бронезахисту. Хімік Стефані Кволек синтезувала нове синтетичне волокно арамід, яке стало відомим під комерційною назвою «кевлар». Воно виявилося у п'ять разів міцніше за сталь, а важило набагато менше. У 1976 році Річард Девіс розробив перший повністю кевларовий жилет. Але у кевлару залишався недолік – енергія від осколків та куль спричиняла тупі травми тіла під жилетом, іноді доволі важкі.

З того часу і до сьогодні з'явилося дуже багато варіантів особистого захисту. Запатентовано безліч різних матеріалів, з яких роблять як легку, так і важку броню. Захист може бути керамічним, сталевим чи на основі твердих синтетичних волокон. Головною ознакою сучасної особистої броні стала модульність – бронепластили змінні, різні частини захисту можна носити окремо, а різні ділянки тіла можуть мати різні ступені захисту [1].

Сьогодні існує багато типів жилетів з різними характеристиками, які впливають на експлуатацію: розмір; тип; призначення, матеріал. Головним показником при виборі є клас захисту – саме він визначає, від яких загроз здатен захистити бронезжилет. Клас визначається захисними властивостями жилета проти різних боєприпасів стрілецької зброї. У світі є багато стандартів, але в Україні головним є ДСТУ 8782:2018. Відповідно до пункту 5.2 ГОСТ 8782:2018 бронезжилет має основний та додатковий класи захисту до різних засобів ураження [2]. Основний клас визначає приналежність жилета до того чи іншого стандарту. Українські стандарти мають багато спільного з класифікаціями інших країн. Перш за все, це DIN Поліцейського управління Німеччини та NIJ США. Розглянемо ці стандарти детальніше:

1 клас (Україна)/L (Німеччина). Український 1 клас гарантує захист від 9×18 мм, 9 мм Makarov, 9×19 мм, 9 мм Luger, 9 мм Parabellum. Клас L Німеччини гарантує захист від набоїв 9 мм Parabellum.

I (США). Захист від набоїв 9 мм, патрона 380 ACP, гвинтівки калібру 5,6 мм, патрону 22.

2 клас (Україна)/I (Німеччина). Жилети класу 2 захищають від набоїв калібру 7,62×25 мм, (Tokarev), куль Пст 57-Н-134с. Клас I DIN гарантує захист від набоїв 9 мм Parabellum.

IIA-II (США). Жилети класів IIA-II NIJ захищають від таких набоїв: пістолет 9 мм, патрон 9x19 Parabellum, пістолет 10 мм, патрон .40 S&W, пістолет 11,43 мм, патрон 45 ACP, револьвер 9,07 мм, патрон Магнум .357 Ці два класи близькі до класу 2 ДСТУ України.

3 клас (Україна). Броня класу 3 захищає від 5,45×39 мм ПС, куль 7Н6 та 57-Н-231.

4 клас (Україна)/III (Німеччина). Жилет класу 4 здатен захистити від 5,45×39 мм, куль ПП 7Н10, також від калібру 7,62×54 мм (7,62×54 R), куль ЛПС 57-Н-323с. Німецький клас III захищає від куль калібру .223 Remington, куль .308 Winchester.

III (США). Бронезахист цього класу рятує від пострілу з гвинтівки 7,62 мм, патрону 7,62 мм НАТО.

5 клас (Україна). Броня 5 класу рятує від набоїв 7,62×39 мм, куль БЗ (57- БЗ-231) бронебійно-запалювальних, також від 7,62×54 мм (7,62×54 R), куль ЛПС (57-Н-323с).

6 клас (Україна)/IV (США). Бронезжилети класу 6 захищають від калібру 7,62×54 мм (7,62×54 R), куль Б-32 (7-БЗ-3, 7-БЗ-323) бронебійнозапалювальних.

IV (Німеччина). Згідно з класом IV броня стійка до куль .308 Winchester.

Індивідуальні бронезилети призначені для покриття тулуба, захищаючи життєво важливі органи. При попаданні кулі або осколка переплетені волокна поглинають та розсіюють енергію на великій площі, зменшуючи тяжкість травм. Але жоден бронезилет не здатен повністю розсіяти енергію кулі, особливо великого калібру. Отримані травми тулуба можуть включати переломи та навіть пошкодження внутрішніх органів. Енергія кулі може спричинити рвані рани та розриви, пошкодження диска хребта в місці контакту з жилетом, можливість спінального шоку і перфорації шкіри. Ушкодження можуть навіть призвести до смерті, якщо медичний догляд не надано вчасно, однак бронезилет відповідного класу підвищує шанси вижити. Вірогідність отримати травму залежить від багатьох чинників, включаючи відстань пострілу, кут, масу та швидкість кулі. Попри ризик, бронезилети значно підвищують шанси на виживання під час бойових дій. За оцінками експертів НАТО, бронезилет знижує ризик ураження на 60% [3].

Крім зазначеного вище потрібно відмітити, що прийняті українські національні стандарти співставні з міжнародними, оскільки стандарт на засоби індивідуального захисту модифіковано відповідно до стандартів США, Німеччини та Великої Британії, у т.ч. щодо вимог визначення рівня заборонної травми та методик випробувань.

Згідно з чинним українським стандартом ДСТУ 8782:2018 за конструктивним виконанням бронезилети поділяють на три типи: тип А – м'які (гнучкі); тип Б – напівжорсткі і тип В – жорсткі бронезилети із захисною структурою на основі різних захисних елементів [4].

Як зазначалося раніше, до ЗІБЗ належать не лише бронезилет, а й бронекаска/бронешолом. При виготовленні спеціальних шоломів 1 класу захисту використовуються титанові сплави або високотривкі сталі. У шоломах 2 класу захисту використовується сталевий сферичний елемент з амортизуючою системою і системою кріплення шолома на голові та прозорим кулестійким забралом. Перспективним є також використання в шоломах захисних елементів із балістичних тканин кевлар або тварон.

У підрозділах Національної поліції України найбільш широко знаходять застосування такі: 1) сталевий армійський шолом, який призначений для захисту від ударів палицями, камінням та осколків; 2) каска захисна пластмасова із забралом та амортизуючим пристроєм, яка захищає від ударів палицями, камінням і т. ін.; 3) протиударний захисний шолом, який призначений для використання працівниками Національної поліції України з метою припинення протиправних дій громадян; забезпечує захист голови від ударів палицями, камінням та іншими предметами; 4) спеціальний титановий шолом «Сфера» і СТШ-81 (4 титанові пластини у чохлі) призначений для захисту від куль ПМ, ТТ з відстані 25 м (1-й клас захисту), від свинцевих куль АКМ з відстані 400 м; 5) кулестійкий шолом із забралом, що знімається, котрий призначений для використання працівниками Національної поліції України при проведенні заходів по затриманню озброєних злочинців. Забезпечує захист голови від куль пістолетів усіх типів (2-й клас захисту) [5].

Відповідно до «Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Військової служби правопорядку у Збройних Силах України під час здійснення службових обов'язків», до спеціальних засобів, які мають право застосовувати військовослужбовці Служби правопорядку під час здійснення службових обов'язків належать у тому числі засоби індивідуального бронезахисту: шоломи удароміцні, сталеві армійські кулезахисні; бронезилети; щити протиударні та кулезахисні [6].

Чинними нормативними документами встановлено, що в Національній гвардії України до засобів індивідуального бронезахисту та активної оборони належать: захисні жилети (за класами захисту) «спеціального» класу; 1, 1-А класів; 2, 2-А класів; 3-6 класів; протикульові щити, протиударні щити, комплекти для захисту рук і ніг, шоломи армійські, протиударні шоломи із забралом, протикульові шоломи, кийки гумові (пластикові) та наручники [7].

Наказом Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 08.12.2017 № 673 «Про речове забезпечення військовослужбовців Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України в мирний час та особливий період» затверджені норми забезпечення предметами бойового обмундирування та екіпірування військовослужбовців Держспецзв'язку, до яких належать бронезилет модульний або бронезилет полегшений та шолом бойовий балістичний. Крім того, на час виконання завдань у районі ведення бойових дій (у тому числі під час проведення антитерористичної операції) та проведення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федера-

ції цивільним особам керівного складу Держспецзв'язку, які обіймають посади від начальника структурного підрозділу Адміністрації Держспецзв'язку до заступника Голови Держспецзв'язку, видаються такі інвентарні предмети: сумка транспортна індивідуальна, мішок спальний, килим спальний польовий ізоляційний, шолом бойовий балістичний, бронезилет модульний або бронезилет полегшений [8].

Також, згідно з Рекомендаціями про особливості виконання органами управління та підрозділами ДСНС завдань за призначенням у населених пунктах і на територіях під час збройної агресії, затвердженими наказом Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 02.04.2024 № 375, особовий склад органів і підрозділів ДСНС, який залучається до виконання завдань за призначенням у зонах можливого ураження вогнепальною та холодною зброєю чи осколковими частками вибухових пристроїв, забезпечується бронезилетими із класом захисту 6 або IV рівнем захисту та бронешоломами із класом захисту 1А або III-A рівнем захисту. Бронезилет забезпечує захист торсу, плечей, шиї і паху людини від куль та осколків. Бронешолом забезпечує захист голови при падіннях, ударах, від впливу вибухової хвилі, дрібних осколків, пістолетних куль і куль легкої стрілецької зброї. Враховуючи, що бронешолом не призначений для захисту голови, органів дихання і зору від впливу полум'я та високих температур, слід в обов'язковому порядку використовувати термостійкі підшоломники для зменшення ризику отримання опіків обличчя під час гасіння пожеж та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Разом з цим працівники ДСНС використовують балістичні (тактичні) окуляри – це маска або окуляри закритого типу (можливі змішані варіанти), що мають балістичні стандарти безпеки. Такі окуляри не використовують для повсякденного носіння через великий розмір, а надягають безпосередньо перед початком роботи. Вони щільно прилягають до обличчя або закріплюються поверх бронешолома і захищають очі та обличчя від дрібних осколків, пилу, вітру та полум'я [9].

Висновки. За результатами проведеного аналізу можна зробити наступні узагальнення:

1. Засоби індивідуального бронезахисту повинні слугувати надійним захистом військовослужбовцям, поліцейським, рятувальникам, лікарям та іншим категоріям громадян від зовнішніх небезпек (ураження вогнепальною та холодною зброєю, осколковими частками вибухових пристроїв тощо).

2. Враховуючи постійне удосконалення засобів ураження, вогнепальної зброї та боєприпасів, в свою чергу розвиваються стандарти балістичного захисту.

3. Українські національні стандарти на засоби індивідуального бронезахисту співставні з міжнародними (модифікуються відповідно до стандартів США, Німеччини та Великої Британії), однак враховуються і сучасні особливості використання зброї у нашому регіоні.

4. Адміністративно-правові норми використання засобів індивідуального бронезахисту встановлюються нормативними документами органів, які наділені відповідними повноваженнями та переважно входять до складу сектору безпеки і оборони України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дмитро Раєвський, Тетяна Логвиненко. Червоні рейтузи — це Франція! Розповідаємо історію засобів індивідуального захисту від ренесансу важких лат до кевлару і змінних бронепластин, у яких воюють зараз. URL: <https://babel.ua/texts/82487-chervoni-reytuzi-ce-franciya-rozpovidayemo-istoriyu-zasobiv-individualnogo-zahistu-vid-renesansu-vazhkih-lat-do-kevlaru-i-zminnih-broneplastin-u-yakih-voyuyut-zaraz>.
2. Класифікація бронезилетів за ДСТУ 8782:2018, NIJ 0101.06. URL: <https://velmet.ua/klasifikatsiya-bronejiletiv-standart-dstu-8782-2018-nij-0101-06.html>.
3. Уляна Радостіна. Клас захисту бронезилета. Стандарти ДСТУ і НАТО. URL: <https://arp.co.ua/klas-zakhystu-bronezhyleta.-standarty-dstu-i-nato>.
4. Боброва Світлана, Сергієнко Любов, Галавська Людмила, Шатило Тетяна. Аналіз національних та міжнародних стандартів, що регламентують вимоги до засобів індивідуального бронезахисту. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2024/01/329-ts-2023-n6-64-69.pdf>.
5. Вайда Т.С., Кузнецов О.С. Індивідуальні засоби бронезахисту правоохоронців: деякі аспекти класифікації та категорювання. Службово-бойова підготовка як основа професійної діяльності поліцейських: матеріали круглого столу (м. Одеса, 27 листопада 2020 року). Одеса: ОДУВС, 2020. – 194 с.

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року № 83 «Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Військової служби правопорядку у Збройних Силах України під час здійснення службових обов'язків». URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kr030083?an=819744&ed=2020_02_26.
7. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03.06.2015 № 643 «Про затвердження Положення про службу озброєння Національної гвардії України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0733-15#Text>.
8. Наказ Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 08.12.2017 № 673 «Про речове забезпечення військовослужбовців Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України в мирний час та особливий період». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0013-18#Text>.
9. Наказ ДСНС України від 02.04.2024 № 375 «Про затвердження Рекомендацій про особливості виконання органами управління та підрозділами ДСНС завдань за призначенням у населених пунктах і на територіях під час збройної агресії» URL: <https://dsns.gov.ua/upload/2/0/8/0/8/1/6/rekom.pdf>.